

Uzrunas etiķete un tās ievērošana pusaudžu runā

Ikdienas saziņā skolā mēs lietojam dažādus uzrunas modeļus – personu vietniekvārdus *tu* vai *jūs*, *vārdu*, konstrukcijas *skolotāj(a)+vārds*, *skolotāj(a)+uzvārds*, *skolotāj(a)*, *direktor(e)*, *direktor(e)+vārds*, *direktor(e)+uzvārds*, *uzvārdu*, *mīļvārdiņus*, *iesaukas*, *vārda* vai *uzvārda fonētiskus pārveidojumus*, *jaukta tipa uzrunu*, piemēram, *jūs+vārds*, *draugs+tu* un daudz citu variantu, kas dažkārt neatbilst sabiedrībā pieņemtajām etiķetes normām un konkrētās saziņas situācijas nosacījumiem, jo komunikatīvā vide ir mainīga. Ja pusaudžu savstarpējā saziņā personas vietniekvārda *tu* un personvārda lietojums ir pašsaprotams, tad saziņā ar skolotāju šo uzrunas modeļu izvēle ir pretrunā ar runas etiķetes normām latviešu valodā. Gadsimtu garumā ir izveidojušies dažādi uzrunas modeļi, kā uzrunāt otru cilvēku, ievērojot runas etiķetes normas. Taču uzrunas modeļi ikdienas sarunvalodā bieži vien atšķiras no runas kultūras normām. Par to liecina arī iepriekšējie šī krājuma numuros publicētie raksti, kas veltīti runas etiķetes jautājumiem (Ernstsonē 2005; Ernstsonē 2009; Lauze 2008; Upeniece 2009).

Pusaudžiem ir savas runas īpatnības, kas nav raksturīgas citu sociālo grupu pārstāvjiem. Īpašības, kas raksturo jauniešu runu, ir emocionalitāte, ekspresivitāte, daudzu okazonālismu un slengismu lietojums. Kā norāda grāmatas „Jauniešu valoda” autore Vineta Ernstsonē un Laura Tidriķe, „viens no galvenajiem uzdevumiem jauniešu vecumposmā ir meklēt un atrast savu personisko un sociālo identitāti, kur viens no komponentiem ir arī valoda” (Ernstsonē, Tidriķe 2006, 8).

Skolas vide strauji mainās. Mainās arī skolas struktūra un cilvēki, kas tajā strādā. Izglītības iestādei ir jārada vide, lai katrs bērns varētu attīstīties kā unikāla, neatkārtojama individualitāte. No otras puses, skola ir arī vieta, kurā izpaužas varas attieksmes. Vārda *vara* nozīmi skata kā pretmetu vārdam *solidaritāte*. Kopš Platona un Aristoteļa laikiem pastāv tradīcija varu izprast kā attiecības – valdīt un pakļauties. Subjekts, kam pieder vara, ar noteiktu sociālu, ekonomisku, tiesisku, psiholoģisku paņēmieni kopumu ietekmē padotos, kas izpilda objekta lomu, un liek tiem pakļauties (Kūle, Kūlis 1998, 602–612). Iespējams, ka attiecības starp vadītāju un padoto var nemiīgi mainīties, jo tās „spēkojas”, arī skolēns un skolotājs kā varas objekts un subjekts var mainīties vietām. Bieži vien šī „spēkošanās” izpaužas uzrunas veida izvēlē. Labs skolotājs neizrāda pārkūmu un varu, bet sniedz atbalstu un palīdzību katram skolēnam. Skolu humanizācijas un demokrātijas attīstības rezultātā skolotāju un skolēnu starpā ir vērojama arvien lielāka solidaritāte, t. i., savstarpēji simetrisku uzrunas modeļu izvēle. Daļai pieaugušo šāds līdzvērtīgs uzrunas

modelis ir pašsaprotams starp jaunākā skolas vecuma bērniem un viņu skolotājiem, bet ne vienmēr tas ir pieņemams starp pusaudžiem un viņu pedagogiem.

Pusaudzis skolā galvenokārt ir saskarsmē ar saviem vienaudžiem, skolotājiem un skolas direktoru. Raksta **mērķis** ir skatīt šos trīs saskarsmes modeļus. Sākotnēji uzdevums šķiet ļoti vienkāršs, bet katras attiecības ir individuālas. Uzrunas modeļi ir iepriekš prognozējami, jo iespējamā izvēle starp variantiem ir neliela, savukārt neverbālo izteiksmes līdzekļu – žestu, mīmikas, balsis intonācijas – izmantojums ir īpaši plašs. Viens un tas pats skolēns pret ikkatru no vienaudžiem izturas atkarībā no pazīšanās pakāpes un savstarpējām attiecībām, tāpat ļoti mainīga var būt izturēšanās pret ikvienu no skolotājiem. Uzrunas modeli būtiski ietekmē arī skolas lielums un vide.

Katras tautas uzrunas etiķete ir atkarīga no tautas mentalitātes. Latvieši nepieder pie komunikablām tautām, ļoti daudzi cilvēki saskarsmē ar citiem jūtas nebrīvi (Druviete 1990, 76). Uzrunas izvēle Latvijā, ko nosaka etiķete, ir konservatīva, t. i., iepriekš viegli prognozējama, ar nelielām varietātes iespējām. Lielākoties mazāk pazīstamu cilvēku starpā dominē pronomiņālā uzruna *jūs*, bet tuvu draugu un labi pazīstamu cilvēku saskarsmē parādās dažādi uzrunas modeļi. Jo pazīstamāki cilvēki, jo uzrunas modeļi daudzveidīgāki un to izvēle plašāka. Latviešu valodā, tāpat kā daudzās Eiropas tautu valodās, divi pronomiņālie uzrunas veidi *tu* un *jūs* ir valodas vērtība, jo ar to var paust gan tuvas un draudzīgas, gan cieņpilnas, gan vēsas un uz hierarhiju norādošas attiecības. Tie ir uzrunas modeļi, ar kuriem var otru cilvēku pazemot vai gluži pretēji – pagodināt.

Pētījuma pamatā ir 718 skolēnu, 125 pedagogu un 48 skolu direktoru anketas, kas apliecina, ka vietniekvārda *tu* un *vārda* lietošana skolās paplašinās, īpaši starp pusaudžiem, kas gados vecāku un hierarhijā augstākstāvošu cilvēku var uzrunāt ar simetriskām uzrunas formām *tu, vārds, skolotāj(a)+vārds* u. c. gan formālā, gan neformālā vidē.

Uzrunas modeļa izvēle ir atkarīga no cilvēku savstarpējām attiecībām, no komunikācijas partnera nolūka, vides, kurā norit saruna, no trešā cilvēka klātesamības vai klātnesamības, no sarunas partneru sociālā statusa un vecuma (Lauze 2008, 6). Pamatojoties uz iepriekš minēto apstākļu kopumu, pusaudžu uzrunas modeli var iepriekš prognozēt sociālo faktoru – statusa, dzimuma, vecuma – ietekmē.

Kā saprast jēdzienus *runas etiķete, komunikācija*? Vai to starpā ir zināma saistība?

Par runas etiķeti parasti sauc uzvedības noteikumu kopumu, kas raksturo cilvēku attiecības ārējās izpausmēs. Var piekrist Inas Druvietes teiktajam, ka „jēdzieni *komunikācija* un *etiķete* ir tuvi, bet ne identiski. Gadījumu vairumā par etiķeti varam runāt tikai tad, ja starp komunikatīvā akta dalībniekiem ir t. s. nesimetriskās sociālās attiecības – ja tie nav vienlīdzīgi dzimuma, vecuma, sociālā stāvokļa vai citu būtisku kritēriju ziņā. Par etiķetes jautājumiem var spriest pretēju

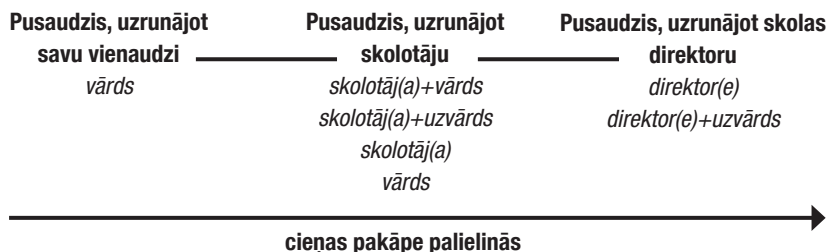
dzimumu, dažādu vecumu, atšķirīga sociālā statusa personu starpā” (Druviete 1990, 76–77). Taču arī starp viena vecuma, dzimuma, statusa saziņas partneriem etiķete skolā parasti tiek ievērota.

Runas etiķete dažkārt ir saistīta ar noteiktu uzvedības veidu. Piemēram, sasveicinoties vīrietim noņemt cepuri; ienākot skolotājam vai skolas direktoram klasē, skolēniem piecelties, lai sasveicinātos. Ka tā ir jādara, nav rakstīts nevienā skolas nolikumā, bet tā ir cieņas izrādīšanas izpausme skolēnam pret skolotāju. Tādējādi jēdziens *runas etiķete* ietver arī ekstralingvistiskos aspektus.

Kad mācījos skolā, tika stingri ievērotas normas, kā uzrunāt pieaugušu, gados vecāku cilvēku, kā uzrunāt skolotāju, skolas direktoru. Etiķete noteica skolēniem lietot nesimetriskus uzrunas veidus, uzrunājot skolotāju vai skolas direktoru. Var apgalvot, ka mūsdienu skolā runas etiķetes normas uzrunas lietojumā ir mainījušās, par to liecina uzrunas modeļi, kādos tiek uzrunāti skolotāji, piemēram, *skolotāj(a)+vārds, vārds* u. c.

Sociolingvisti par normu valodā sāk runāt tad, ja no kopējā atbilžu skaita identisku atbilžu ir 75 % un vairāk (Brown 1998, 118). Tās ir normas, kuras mēs ievērojam un nemēģinām pat pārkāpt. Pusaudzis komunikācijā ar skolotāju lielākoties uzvedas saskaņā ar normu, bet aptuveni 25 % gadījumu ir uzrunas izvēles varianti, kas gluži neatbilst sabiedrības priekšstatiem par to, kādai ir jābūt uzrunas izvēlei, kas būtu sabiedrībai pieņemama. Brīvība un spontānums bieži vien parādās jauniešu uzrunas modelī. Aptuveni 25 % gadījumu no visa kopskaita attiecas uz saskarsmi ar skolotāju, bet daudz biežāk (aptuveni 60 % gadījumu) – ar savu vienaudzi. Pieaug savstarpēji simetrisku uzrunas modeļu lietojums skolās. Skolotāji, skolas vadība dažkārt tiek uzrunāti ar vietniekvārdu *tu, vārdā, skolotāj(a)+vārds*.

Shēmā ir atspoguļota oficiālās saziņas situācijās konstatētā cieņas skala trijos līmeņos – starp skolēniem, starp skolēnu un skolotāju, starp skolēnu un skolas direktoru.

Pētot cieņas intensitāti, var secināt, ka cieņas pakāpe palielinās, ja saziņas partneri ir atšķirīgāki sociālo faktoru – sociālā statusa, vecuma – ziņā. Cieņas skalā ir iekļauts arī tāds uzrunas modelis, kurā skolēns uzrunā savu skolotāju vārdā. Iespējams, daļa sabiedrības uzskata, ka tā varētu būt necieņas izrādīšana pret skolotāju, tomēr tā tas gluži nav, spriežot pēc manas pieredzes

darbā ar skolēniem (esmu skolotāja un direktora vietniece mācību darbā). Ja skolēni mani uzrunā *skolotāj(a)+vārds+Jūs*, nejūtu necieņas izrādīšanu. Vārds ir cilvēkam nozīmīgs. Ārpus cieņas skalas ir 2. personas vietniekvārds *tu*, pusaudzim uzrunājot jebkuru skolotāju. Pusaudžu vecums ir laiks, kad jāsāk ievērot runas etiķetes prasības. Izņēmumi varētu būt tikai tādi gadījumi, ja pats skolotājs tā ir atļāvis sevi uzrunāt. Cieņas skalā nav arī *iesauka*, kas ir tik bieži vērojams uzrunas veids starp pusaudžiem. Iesauka var būt arī patīkama, ja to lieto tuvā draugu lokā, bet dažkārt starp vienaudžiem tiek lietotas arī palamas, kas ir ar negatīvu ekspresiju (Blūmane 2008, 18–29).

Pamatots ir jautājums, vai personas vietniekvārdu *jūs* aizstās pronomens *tu*, uzrunājot gados vecākus cilvēkus. Domāju, ka citviet pasaulē jā, bet Latvijā – nē. Ir veikti pētījumi (Lauze 2002; Blūmane 2006), kas to arī apliecina. Vietniekvārdam *jūs* Latvijā ir gadsimtiem senas lietošanas tradīcijas. Taču nedrošība izvēlē starp *tu* un *jūs* pastāv daudziem valodas lietotājiem, arī skolēniem.

Pronominālā uzruna *tu* kā viens no uzrunas modeļiem, jaunākās paaudzes pārstāvjiem uzrunājot pieaugušu cilvēku, zināmu laika periodu varētu pieaugt. Līdzīgi tas bija vērojams Vācijā un citviet Eiropā. Jau 20. gadsimta 60. gadu beigās mainījās vietniekvārdu *tu* un *jūs* lietojuma attiecības, kā ietekmē 20. gadsimta vidū strauji pieauga vienskaitļa 2. personas vietniekvārda *tu* lietojums. 80. gadu vidū šī tendence bija vērojama mazāk, savukārt 90. gadu vidū atkal strauji pieauga vietniekvārda *tu* lietojums. To pierāda pētījums (Kasai 2002, 22), kurā skatīta uzrunas sistēma vācu un japāņu valodā.

Arī Ziemeļvalstīs ir paplašinājies vietniekvārda *tu* lietojums. Zviedru valodā ir pastāvējušas abas uzrunas formas (kā *tu* un *jūs* latviešu valodā), bet 60. gadu beigās un 70. gadu sākumā parādījās tendence lietot tikai vienskaitļa formu, kas radītu kopības izjūtu. Zviedri uzskatīja, ka *jūsošana* atsvešina cilvēkus, tāpēc pieklājības formu lieto tikai augstākajās aprindās, bet paši zviedri ir lepmi, ka „pat karali var uzrunāt ar *tu*” (Puķe 2000, 15).

Somijā iezīmējas divas galējības: *jūs* formas vispārēja izmantošana un uzskats, ka neoficiālajā situācijā ātri var pāriet uz *tu*. „*Tu* lietošanas vilnis Somijā ieplūda no Zviedrijas, kur tas izplatījās ar milzu ātrumu. Tika mēģināts radīt kopības sajūtu un uzskatīja, ka *jūsošana* ienes vēsumu cilvēku attiecībās. Visiem bija jābūt līdztiesīgiem.” (Lasila 1994, 48) Arī darba attiecībās vietniekvārda *tu* lietošana kļuva par pašsaprotamu. Protams, ir arī darbvietas, kur vadība dod priekšroku *jūsošanai* (Lasila 1994, 51).

Cilvēks, kurš vecuma izpratnes, cieņas izrādīšanas vai vēlmes distancēties vadīts, vērsas pie sarunas partnera Norvēģijā ar vietniekvārdu *jūs*, var piedzīvot pamatotu izbrīnu. Norvēģi lieto tikai *tu*. „Jūsošana atkāpusies nevienmērīgi, atkarībā no sabiedrības slāņa un pat kapitāla koncentrācijas ģeogrāfijas” (Burkovska-Jakobsena 2001, 14).

Latvijā runas etiķete prasa uzrunāt gados vecāku cilvēku, arī skolotāju,

ar *jūs*, bet dažkārt tiek lietots arī pronomens *tu*. Skolotāju viedoklis par uzrunas veidu *tu* ir ļoti atšķirīgs. Skolotāji lielākoties atzīst, ka ir patīkami, ja skolēni uzrunā viņus ar vietniekvārdu *jūs*. Ilustrācijai skolotāju atbildes uz jautājumu – *kāda ir attieksme, ja skolēni Jūs uzrunā vai uzrunātu neformāli, lietojot formu „tu”*? Lūk, dažādi no viedokļiem:

- *Starp skolēnu un skolotāju ir jābūt savstarpējai sapratnei, bet vienmēr distancei.* (50 gadi, sieviete)
- *Manuprāt, svarīgākais ir teiktā saturs un attieksme mums vienam pret otru. Negatīvu attieksmi var izrādīt arī, uzrunājot ar jūs.* (54 gadi, sieviete)
- *Neformālās attieksmēs, piemēram, pārgājienos, man nav iebildumu. Tomēr labāk patiktu uzruna „Ruta, Jūs”.* (52 gadi, sieviete)
- *Atkarīgs no tā, kā veidojas sadarbība.* (41 gads, sieviete)
- *Jā un nē, tas atkarīgs no situācijas.* (35 gadi, sieviete)
- *Ja tas ir mīļi, tad jā.* (32 gadi, sieviete)
- *Nav pieņemami, ja skolēns, students ir vecumā no 15–25 gadiem, no 30 gadiem – jā.* (44 gadi, sieviete)
- *Vidusskolēni varētu, bet ne skolēni pamatskolā.* (40–49, sieviete)
- *Vidusskolas pēdējās klasēs es pieļauju.* (48 gadi, sieviete)
- *Nav iebildumu, bet tomēr ir jāmāca, kā uzrunāt pieaugušo.* (49 gadi, sieviete)
- *Ārpus lietišķas vides – mākslas skolā, nometnē, pārgājienā – jā.* (42 gadi, sieviete)
- *Jāievēro subordinācija, nedrīkst pietuvināt par tuvu. Skolēni par pārprast, izmantot.* (62 gadi, sieviete)

Tātad – skolotājiem lielākoties nav iebildumu, ja simetriskus uzrunas veidus izvēlētos vidusskolēni 11. un 12. klasē, bet ne jaunāku klašu skolēni. Var piekrist to skolotāju viedoklim, ka ir patīkamāk, ja skolēns skolotāju uzrunā ar pieklājības formu *jūs+skolotāj* gan skolā, gan ārpus skolas. Līdzīgi vērojumi par vietniekvārda *tu* izplatību ir Vinetai Ernstsonēi, kura, analizējot žurnālista sarunu ar intervējamo, secina, ka publiskajā saziņā bieži ir vērojamas atkāpes vietniekvārda *jūs* izvēlē, ko mēdz aizstāt ar vietniekvārdu *tu*, uzrunājot gados vecāku cilvēku (Ernstsone 2009, 38).

Savukārt raksta „Vides ietekme jauniešu valodas izvēlē: saziņa bibliotēkā” autore Aiga Upeniece secina, ka jaunieši bibliotēkās lielākoties uzrunā ar cieņas un pieklājības formu *jūs*, bet bibliotēkas darbinieki jaunieši uzrunā ar vietniekvārdu *tu* (Upeniece 2009, 29). Analizējot iepriekš minētos viedokļus, var secināt, ka dažkārt pastāv atkāpes no sabiedrībā pieņemtās etiķetes. Kādi tam varētu būt iemesli? Atbildēt ir grūti. Viens no pieņēmumiem ir valsts virzība uz demokrātiju, kur hierarhijas jēdziens nav tik būtisks. Tas ir arī paraugs, ko skolēns redz televīzijā, tā ir arī skolēna audzināšana.

Kādam vajadzētu būt uzrunas modelim? Tam ir jābūt tādām, lai otrs cilvēks (un arī pats runātājs) ne mirkli nejostos neveikli un lai šī neveiklība nebūtu jāmaskē. Var piekrist Vladimira Kincāna viedoklim, ka etiķetes galvenais mērķis ir palīdzēt cilvēkiem izvēlēties tādu saskarsmes modeli, kas, pirmkārt, apmierinātu abas daļībpusē un, otrkārt, adekvāti atspoguļotu katra komunikācijas daļībnieka pozīciju sabiedrības sociālajā hierarhijā (Kincāns 2003, 14). Jo atšķirīgāki esam vecuma un sociālā stāvokļa ziņā, jo vairāk ir jādomā par uzrunas etiķeti. Savstarpējā saziņa ir daudz brīvāka, ja komunikācijas partneri vecuma un sociālā stāvokļa aspektā ir līdzvērtīgāki. Šādā situācijā var pienākt brīdis, kad viens no sarunas partneriem ierosinās pāriet uz ne tik oficiālo *tu* veidu.

Zinām, ka ir pieklājīgi ikvienu cilvēku, kurš ir vecāks un ar augstāku sociālo statusu, uzrunāt ar cieņu apliecinošo vietniekvārdu *jūs*. Kādi ir mani vērojumi, ja skolēni uzrunā skolotāju ar simetrisku, sev līdzvērtīgu uzrunas modeli?

Jau ģimenē, pēc tam sākumskolā skolēnam tiek mācīts, ka pieaudzis cilvēks, arī skolotājs, jāuzrunā ar *jūs*. Ja pusaudžu gadus tas netiek ievērots, daļa skolotāju var nokļūt neērtā stāvoklī, jo viņiem nav pieņemami, ka pusaudzis viņus uzrunā ar *tu*.

Ja mani uzrunā *skolotāja+Anda*, nejūtos neveikli, jo man ir patīcis skolēna jautājums pirms uzrunas – *vai tā drīkst uzrunāt?*

Pētot anketu rezultātus, var secināt, ka skolēni 10–14 gadu vecumā skolā, uzrunājot skolotāju, lielākoties lieto uzrunu *skolotāj* (85 %), *jūs* (62 %), retāk uzrunas modeļus *skolotāj(a)+uzvārds* (19 %), *skolotāj(a)+vārds* (19 %), *vārdā* (6 %), *tu* (2 %), citus uzrunas modeļus (2 %). Ārpus skolas šī pašā vecumposma skolēni skolotāju uzrunā *skolotāj* (71 %), *jūs* (53 %), *skolotāj(a)+uzvārds* (18 %), *skolotāj(a)+vārds* (17 %), *vārdā* (13 %), *tu* (5 %), citos uzrunas modeļos (5 %). Neformālā vidē ir pieaudzis simetrisko uzrunu skaits, īpaši skolotāja uzruna vārdā.

15–19 gadus veci jaunieši skolotāju skolā lielākoties uzrunā *skolotāj(a)* (78 %), *jūs* (66 %), *skolotāj(a)+uzvārds* (25 %), *vārdā* (19 %), *skolotāj(a)+vārds* (17 %) vai izmanto citus uzrunas modeļus (2 %). Var secināt, ka, pieaugot skolēnu vecumam, savstarpēji palielinās simetrisku uzrunas modeļu un jaukta tipa uzrunas veidu, kā, piemēram, *skolotāj(a)+vārds*, *vārds+jūs*, lietojums starp skolēniem un skolotājiem. 19 % skolēnu uzrunā skolotāju vārdā vai izmantojot modeli *skolotāj(a)+vārds*. Taču lielākoties ir vērojams asimetrisks uzrunas modelis starp skolēniem un skolotājiem.

Kādi būtu ieteikumi uzrunas izvēlē? Būtiski ir iepriekš vienoties par uzrunas lietojumu jebkurā vecumā, bet skolā ir pieņemami, ja skolēni skolotāju uzrunā ar vietniekvārdu *jūs*, uzrunas modeli *skolotāj(a)*, *skolotāj(a)+uzvārds*, *skolotāj(a)+vārds*. Savukārt skolotājiem būtu pēc iespējas biežāk jāuzrunā skolēni vārdā, retāk uzrunāšanai būtu jālieto tikai viens pats vietniekvārds *tu*, kas nav īpaši tīkami pusaudžu vecumā. Saskarsmē ar vidusskolēniem ir ieteicams izmantot vietniekvārdu *jūs*. Datu apkopojums gan liecina, ka skolotāji, uzrunājot 15–19 gadus

vecu skolēnu, lielākoties lieto 2. personas vietniekvārdu *tu* (38 % aptaujāto respondentu), *vārdu* (39 % aptaujāto skolotāju), retāk tiek lietoti tādi uzrunas modeļi kā *uzvārds*, no *personvārda darināta deminutīva forma* vai *vārds* un *uzvārds*.

Etikete ir sabiedrības balstīto morāles principu ārējā izpausme, kas dažkārt nesakrīt ar cilvēka iekšējo būtību, īpaši pusaudžu vecumā, tādējādi bieži vien skolā un ārpus skolas ir dzirdami uzrunas modeļi, kas neatbilst pieņemtajām etiketes normām.

1. Blūmane 2006 – Blūmane, Anda. Uzrunas formu izvēle skolēnu un skolotāju saziņā. *Vārds un tā pētišanas aspekti* : rakstu krājums 10. Liepāja : LiePA, 2006, 141.–149. lpp.
2. Blūmane 2008 – Blūmane, Anda. Vai katram skolēnam pa iesaukai? *Letonikas otrs kongress* : Kurzemes novada kultūrvēsturiskais mantojums, tā izpēte un saglabāšana. Liepāja : Liepājas Universitāte, 2008, 18.–29. lpp.
3. Brown 1988 – Brown, Friederike. *Terms of address: Problems of patterns address usage in various languages and cultures*. Berlin : de Gruyter, 1988.
4. Burkovska-Jakobsena 2001 – Burkovska-Jakobsena, Ilze. Tu vai jūs? *Diena*, 2001, 18. febr., 14. lpp.
5. Druvieta 1990 – Druvieta, Ina. Neverbālā komunikācija un tās izpēte. *Valodas aktualitātes – 1989*. Rīga : Zinātne, 1990, 75.–81. lpp.
6. Ernstson 2009 – Ernstson, Vineta. Par vārdu izvēli un stilu caurspīdīgumu publiskajā saziņā. *Valodas prakse: vērojumi un ieteikumi*. Nr. 4. Atbildīgā redaktore Linda Lauze. Rīga : LU Akadēmiskais apgāds, 2009, 36.–41. lpp.
7. Ernstson 2005 – Ernstson, Vineta. Solidaritāte un demokrātija: uzrunas lietojums elektroniskajos plašsaziņas līdzekļos. *Valodas prakse: vērojumi un ieteikumi*. Nr. 1. Atbildīgā redaktore Sarmīte Lagzdīņa. Rīga : LU Akadēmiskais apgāds, 2005, 24.–30. lpp.
8. Ernstson, Tidriķe 2006 – Ernstson, Vineta, Tidriķe, Laura. *Jauniešu valoda*. Rīga : LU Akadēmiskais apgāds, 2006.
9. Kasai 2002 – Kasai, Yoshiharu. *Das System der Selbstbezeichnungen, Anredeformen und Drittbezeichnungen auf dem Hintergrund der sozialen Beziehungen*. Frankfurt am Main : Peter Lang, 2002.
10. Kincāns 2003 – Kincāns, Vladimirs. *Etikete*. Rīga : Apgāds „Biznesa partneri”, 2003.
11. Kūle, Kūlis 1998 – Kūle, Maija, Kūlis, Rihards. *Filosofija*. Rīga : Zvaigzne ABC, 1998.
12. Labovs 2003 – Labovs, Viljams. Valodas izpēte tās sociālajā kontekstā. *Kentaurs XXI*, Nr. 30. Rīga : SIA Minerva, 2003, 60.–79. lpp.
13. Lasila 1994 – Lasila, Sirka. *Jaunā zelta uzvedības grāmata*. Tulk. Lelde Rozīte. Rīgā : Sprīdītis, 1994.

14. Lauze 2002 – Lauze, Linda. Vietniekvārdu *tu* un *jūs* lietojums jauniešu vērtējumā. Valoda – 2002. Valoda dažādu kultūru kontekstā: Humanitārās fakultātes zinātniskie lasījumi. 1. daļa. *Valodas lingvistiskie aspekti*. Daugavpils : Saule, 2002, 29.–34. lpp.

15. Lauze 2008 – Lauze, Linda. Par sasveicināšanos un atvaidīšanos dažādās situācijās. *Valodas prakse: vērojumi un ieteikumi*. Nr. 3. Atbildīgā redaktore Gunta Smiltnece. Rīga : LU Akadēmiskais apgāds, 2008, 5.–12. lpp.

16. Puķe 2000 – Puķe, Ieva. Es šaubos – tātad lietošu „jūs”. *Diena*, 2000, 19. febr., 15. lpp.

17. Upeniece 2009 – Upeniece, Aiga. Vides ietekme jauniešu valodas izvēlē: saziņa bibliotēkā. *Valodas prakse: vērojumi un ieteikumi*. Nr. 4. Atbildīgā redaktore Linda Lauze. Rīga : LU Akadēmiskais apgāds, 2009, 21.–30. lpp.